

PROFESORUL IOAN DRĂGAN ȘI ÎNCEPUTURILE CERCETĂRIILOR DESPRE VIOLENȚA TELEVIZUALĂ ÎN ROMÂNIA

MARIA LIVIA ȘTEFĂNESCU*

ABSTRACT

PROFESSOR IOAN DRĂGAN AND THE BEGINNINGS OF RESEARCH ON TELEVISION VIOLENCE IN ROMANIA

This article presents the research on television violence, conducted in 2004 and 2008 under the coordination of Professor Drăgan, and in collaboration with his team of doctoral students/researchers of the Center for Media Studies and New Communication Technologies of the University of Bucharest, Faculty of Sociology and Social Work. The most interesting results and conclusions of the two studies are presented, accompanied by explanatory tables.

Keywords: television violence, George Gerbner, CNA, CSMNTC.

INTRODUCERE

Domnul Profesor Ioan Drăgan a avut o activitate didactică și publicistică remarcabilă, care se întinde pe mai mult de cinci decenii. Ne vom referi la activitatea sa de cercetare în cele ce urmează și în special la studiile coordonate de dânsul în domeniul violenței televizuale.

Domnul Profesor Ioan Drăgan a înființat în anul 2000 Centrul de Studii Media și Noi Tehnologii de Comunicare (CSMNTC), un centru de cercetare în care au fost integrați tineri cercetători, doctoranzi în sociologie ai Profesorului Drăgan de la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București. În cadrul acestui centru s-au realizat numeroase cercetări în domeniul comunicării media, între care și studiile despre violența televizuală coordonate de domnia-sa. La toate aceste studii am participat în calitate de doctorand-cercetător (2003–2011), afiliată CSMNTC.

* Ph.D., Scientific Researcher III, Research Institute for Quality of Life, Romanian Academy, e-mail address: livia.stefanescu@gmail.com.

Prima cercetare despre evaluarea violenței televizuale a fost realizată la cererea Consiliului Național al Audiovizualului (CNA) în anul 2004. Aceasta s-a desfășurat în două etape: una pentru grila de vară a programelor televizuale și alta pentru cea de toamnă. Motivul a fost faptul că între cele două sezoane se aștepta o diferență semnificativă privind nivelul de violență în programele televizuale. În prezent, numai cercetarea despre grila de vară este disponibilă pe website-ul CNA.

Trebuie să menționăm faptul că studiile despre violența televizuală au fost o premieră în România, de unde și dificultatea de a le iniția și a le coordona. După etapa inițială de evaluare a violenței din programele televizuale, au fost realizate și cercetări privind cultura media a copiilor. Aceste aspecte sunt prezentate pe larg de către Anca Velicu, în cadrul acestui număr tematic dedicat Profesorului Ioan Drăgan.

În prezent, pe lângă competențele din domeniul audiovizual, CNA are și atribuții de reglementare în domeniul online, site-ul CNA (www.cna.ro) putându-se face sesizări pentru eliminarea conținutului ilegal de pe orice platformă digitală care permite publicarea sau distribuirea de materiale audiovizuale.

Anul acesta, CNA a câștigat un grant european de 20 milioane de euro pentru a deveni autoritatea publică din România care va reglementa mediul online, prin urmare instituția va avea și capacitățile tehnice pentru a elimina conținutul ilegal de pe website-uri.

UN SCURT ISTORIC AL STUDIILOR DESPRE VIOLENȚA TELEVIZUALĂ

Primele studii despre violența televizuală au fost realizate de sociologul american George Gerbner începând cu anii '60, iar din anii '70 aceste cercetări au fost extinse în țările vest-europene. Motivul inițierii acestor studii a fost creșterea violenței în societatea americană odată cu generalizarea consumului de televiziune. Dacă în anii '50 sau '60 existau doar câteva posturi de televiziune în Statele Unite ale Americii, lucrurile s-au schimbat începând din anii '70, când se observă deja o extindere a televiziunilor și o predilecție pentru difuzarea și consumul de emisiuni violente. Gerbner (1998) afirma că dacă în trecut Biserica și Statul reprezentau depozitarul și transmițătorul de valori ale populației, în prezent, locul acestora a fost luat de mass-media. La momentul publicării lucrării lui Gerbner se întrevedea deja posibilul efect al internetului asupra integrării de noi valori și comportamente. Autorul susține și faptul că teoria cultivării, al cărei promotor a fost sociologul american, nu trebuie înțeleasă în sensul unor efecte simple. Este vorba despre un proces care are loc de la naștere, deoarece indivizii se nasc în lumea televiziunii și acumulează anumite modalități de a reacționa la situații.

Ioan Drăgan a utilizat modelul dezvoltat de George Gerbner pentru a iniția cercetările despre violența televizuală din România. De asemenea, o parte din grilele de analiză sunt preluate din cercetările sociologului american.

CERCETĂRILE DESPRE VIOLENȚA TELEVIZUALĂ DIN ROMÂNIA COORDONATE DE IOAN DRĂGAN

Vom prezenta în mod sintetic principalele rezultate a două cercetări realizate de Ioan Drăgan asupra violenței televizuale: cercetarea inițială din 2004 și studiul ulterior din anul 2008, care reiterează lucrarea din 2004, ameliorând metodologia analizei de discurs și a analizei semio-discursive.

Acest comentariu științific va fi structurat pe trei componente principale: analiza rezultatelor cercetării din 2004, ale cercetării din 2008 și o comparație a celor două studii.

CERCETAREA DESPRE VIOLENȚA TELEVIZUALĂ DIN ANUL 2004 COORDONATĂ DE IOAN DRĂGAN: PRIMUL STUDIU DESPRE VIOLENȚA TELEVIZUALĂ DIN ROMÂNIA¹

Datele de analiză pentru acest subcapitol sunt preluate de pe website-ul Consiliului Național al Audiovizualului (<https://www.cna.ro/Evaluarea-reprezentarii-violentei.html>) din raportul final „Evaluarea reprezentării violenței televizuale – august 2004”, coordonat de Ioan Drăgan.

În baza contractului cu Consiliul Național al Audiovizualului, în perioada 26 iulie – 8 august 2004, au fost monitorizate și evaluate conținuturile violente din emisiuni difuzate pe 10 canale de televiziune: Acasă, Atomic, Antena 1, B1 TV, MTV, Național, Prima TV, PRO TV, TVR1 și TVR2. Intervalul orar de monitorizare a fost 19–24, plus știrile de la 17 (PRO TV și Antena1) și 18 (Prima TV). Timpul de monitorizare și evaluare a cuprins:

- Intervalul *Access Prime Time* 17–19 (3 canale, știrile de la 17 pentru PRO TV și Antena 1 și „Focus” de la 18, pentru canalul Prima TV);
- Intervalul *Prime Time* 19–23 (10 canale);
- Intervalul *Post Prime Time* 23–24 (10 canale).

Pentru realizarea tipologiilor actelor de violență am folosit cele șase categorii „clasice” de violență mediatică: violența psihologică, violența verbală, violența fizică, violența socială, violența economică și violența sexuală.

Tipurile de violență au următoarele sensuri:

- «Vioența psihologică constă în acțiuni ce aduc atingere integrității psihice a individului (intimidare, batjocură, umilire, amenințări etc.);
- Vioența verbală se manifestă prin certuri, injurii, ridicarea tonului, utilizarea limbajului licențios, obscen și pornografic;
- Vioența fizică este cea care provoacă victimei o serie de vătămări corporale;

¹ <https://www.cna.ro/Evaluarea-reprezentarii-violentei.html>.

– Violența socială reprezintă o formă de violență psihologică, care constă în controlarea comportamentelor victimei, izolarea acesteia de mediul său social „natural” (familie și prieteni), având drept consecință diminuarea și dereglarea mediilor sociale, precum și restrângerea accesului la informație;

– Violența economică este o altă formă de violență, care presupune oprirea accesului victimei la bani sau la alte mijloace economice sau privarea acesteia de mijloace economice;

– Violența sexuală reprezintă forțarea (sau tentativa de obligare a) victimei la activitate sexuală nedorită (violuri, pedofilie, prostituarea minorilor, proxenetism)»².

CERCETAREA DESPRE VIOLENȚA TELEVIZUALĂ DIN ANUL 2008 COORDONATĂ DE IOAN DRĂGAN: O REITERARE A PRIMELOR STUDII DESPRE VIOLENȚA TELEVIZUALĂ³

În baza contractului încheiat cu Consiliul Național al Audiovizualului, în săptămâna 13–19 octombrie 2008 au fost monitorizate și evaluate conținuturile violente din emisiuni difuzate pe 13 canale de televiziune: TVR1, PRO TV, Acasă, Antena 1, Antena 3, B1 TV, Kanal D, Prima TV, OTV, Realitatea, precum și trei canale de desene animate: Cartoon Network, Jetix, Minimax. În ceea ce privește canalele studiate, față de cercetarea similară realizată în 2004, în cea din anul 2008 s-a renunțat la canalele Atomic, MTV și Național. De asemenea, restricțiile bugetare au restrâns studiul la o săptămână de program. Intervalele orare de monitorizare au acoperit cele trei mari intervale clasice: *Access Prime Time* (17–19), *Prime Time* (19–23), *Post Prime Time* (23–24), la care s-au adăugat două intervale specifice canalelor de desene animate. Timpul de monitorizare și evaluare a cuprins:

– Intervalul *Acces Prime Time* 17–19 (3 canale, Știrile de la 17 pentru PRO TV, știrile de la 16 h pentru Antena 1 și emisiunea „Focus” de la 18, pentru Prima TV)

– Intervalul *Prime Time* 19–23 (10 canale);

– Intervalul *Post Prime Time* 23–24 (9 canale) ;

– Intervalele 13–15 h, respectiv 19–21, pentru cele trei canale de desene animate (*Cartoon Network*, *Jetix* și *Minimax*).

S-a urmărit identificarea scenelor de violență (număr și durată) din emisiunile programelor TV prezentate în săptămâna menționată, a contextelor de scenarizare și a tipurilor și formelor de reprezentare a violenței. Evaluarea a avut ca suport grile separate pentru violența reală și cea ficțională, la care s-au adăugat grile pentru contextualizarea în care se prezintă scene de violență. În total, au fost utilizate 28 de grile de înregistrare a datelor.

² https://www.cna.ro/IMG/pdf/metodologie_rez_2004.pdf.

³ <https://www.cna.ro/article1638,1638.html>.

**COMPARAȚIE ÎNTRE PRIMELE STUDII DESPRE VIOLENȚA
TELEVIZUALĂ ÎNȚINUTE DE IOAN DRĂGAN:
EXISTĂ VREO DIFERENȚĂ ÎN CEEA CE PRIVEȘTE VIOLENȚA
TELEVIZUALĂ PE UN INTERVAL DE 4 ANI
(DIN ANUL 2004 ÎN ANUL 2008)?**

Concluziile studiului coordonat de Ioan Drăgan au fost că violența televizuală s-a menținut la cote ridicate între cercetarea din 2004 și cercetarea din 2008. Totuși, prezentând cele două cercetări, observăm că este dificil de realizat o comparație a violenței la nivelul fiecărui canal în parte, cu atât mai mult cu cât unele canale televizuale sunt incluse în cercetarea din 2004, iar în 2008 acestea nu mai apar, fiind înlocuite de noi canale de televiziune.

Vom menționa în cele ce urmează un demers de cercetare care ar putea clarifica această problemă menționată mai sus. Ne interesează să vedem dacă violența televizuală a crescut, a scăzut sau a rămas constantă între anii 2004 și 2008. În acest context, vom folosi frecvențele (în procente) și duratele (în procente) actelor de violență pentru fiecare canal studiat în cele două cercetări. Este vorba despre următoarele șase canale comune: PRO TV, Prima TV, Antena 1, Acasă, B1 TV și TVR1. Datele sunt disponibile pe website-ul <https://www.cna.ro/Evaluarea-reprezentarii-violentei.html> (pentru studiul din anul 2004) și pe <https://www.cna.ro/article1638,1638.html> (pentru studiul din anul 2008). Facem această precizare pentru a nu menționa website-ul la fiecare tabel.

Tabelul nr. 1

Violența reală și ficțională – frecvențe și durate (în procente) – cercetarea din anul 2004

Canal TV	Violența reală – durate – 2004 (%)	Violența reală – frecvențe – 2004 (%)	Violența ficțională – frecvențe – 2004 (%)	Violența ficțională – durate – 2004 (%)
PRO TV	21,55	14,97	8,06	8,11
Antena 1	18,52	13,81	4,8	7,03
Prima	13,41	10,31	4,58	6,33
B1 TV	13,08	13,18	2,87	2
Național	12,85	22,59	14,7	12,6
TVR1	12,54	10,86	6,9	7,2
MTV	4,35	9,1	8,89	8,98
TVR2	3,09	2,87	4,04	4,53
ACASĂ	0,63	2,29	12v87	12,25
Atomic	0	0	32,3	30,97

Sursa: https://www.cna.ro/IMG/pdf/metodologie_rez_2004.pdf.

Tabelul nr. 2

Proporția violenței reale și a violenței ficționale ca durată și frecvență în cercetarea din anul 2004

Anul 2004	Durata	Frecvența
Violența reală	44%	34%
Violența ficțională	56%	66%

Sursa: https://www.cna.ro/IMG/pdf/metodologie_rez_2004.pdf.

Folosind informațiile din primele două tabele, realizăm un indicator compozit al violenței televizuale pentru anul 2004 (Tabelul nr. 3), pentru a-l putea compara cu valorile din anul 2008. Realizăm o medie ponderată cu ponderile din Tabelul nr. 2, atât pentru durată, cât și pentru frecvență⁴.

Tabelul nr. 3

Violența totală ca durată (în secunde) și frecvență (%) în cercetarea din anul 2008

Canal TV	Violența TV – frecvențe – 2008 (%)	Violența TV – durate – 2008 (secunde)
Kanal D	0,7	461
B1 TV	2,6	1 436
Realitatea	8,4	11 229
Antena 3	9,1	8 751
TVR1	9,5	8 508
OTV	10,5	7 777
Antena 1	12	10 993
Acasă	14,3	11 129
Prima	16,4	15 135
PRO TV	16,4	21 367

Sursa: https://www.cna.ro/IMG/pdf/3.comparatii_canale220109.pdf.

Tabelul nr. 4

Tipuri de violență pe canalele comune celor două cercetări din anul 2004

Canal TV	Violența reală – durate (%)	Violența reală – frecvențe (%)	Violența ficțională – frecvențe (%)	Violența ficțională – durate (%)
PRO TV	21,55	14,97	8,06	8,11
Antena 1	18,52	13,81	4,8	7,03
Prima	13,41	10,31	4,58	6,33

⁴ Prelucrarea datelor a fost realizată cu ajutorul programului Excel.

Canal TV	Violența reală – durate (%)	Violența reală – frecvențe (%)	Violența ficțională – frecvențe (%)	Violența ficțională – durate (%)
B1 TV	13,08	13,18	2,87	2
TVR1	12,54	10,86	6,9	7,2
Acasă	0,63	2,29	12,87	12,25

Tabelul nr. 5

Violența în anii 2004 și 2008, frecvențe și durate (%)

Canal TV	Violența TV – frecvențe – 2004 (%)	Violența TV – durate – 2004 (%)	Violența TV – frecvențe – 2008 (%)	Violența TV – durate – 2008 (%)
PRO TV	10,41	14,02	16,4	22,08
Antena 1	7,86	12,09	12	11,36
Prima	6,53	9,45	16,4	15,64
B1 TV	6,38	6,88	2,6	1,48
TVR1	8,25	9,55	9,5	8,79
Acasă	9,27	7,14	14,3	11,50

Tabelul nr. 6

Corelații între cei doi ani studiați (2004 și 2008)

Tip de corelație	Valoarea corelației
Corelație durată violenței în anii 2004 și 2008	0,75941
Corelație frecvența violenței în anii 2004 și 2008	0,529693

Tabelul nr. 7

Rangul pe care îl are un canal TV în cadrul tuturor canalelor comune

Canal TV	Rangul violenței – durată – 2004	Rangul violenței – frecvență – 2004	Rangul violenței – durată – 2008	Rangul violenței – frecvență – 2008
PRO TV	1	1	1	1
Antena1	2	4	4	4
Prima	4	5	2	1
B1 TV	6	6	6	6
TVR1	3	3	5	5
Acasă	5	2	3	3

Rezultatele acestor analize sunt urmatoarele :

- Violența televizuală a crescut între anii 2004 și 2008 (ne referim la cele 6 canale de televiziune comune celor două cercetări);
- Concluzia de mai sus este valabilă atât pentru durata, cât și pentru frecvența violenței;
- Canalele televizuale își mențin locul în clasamentul violenței (ca procente) între anii 2004 și 2008 (vezi *Tabelul nr. 7*), ceea ce înseamnă că formatul emisiunilor televizuale rămâne neschimbat în ceea ce privește prezentarea actelor de violență;
- Corelația puternică între datele din 2004 și cele din 2008 este explicabilă pe de o parte de faptul că este un test de tipul *avant-après*, dar este susținută și de faptul că datele sunt în creștere față de anul precedent de analiză.

CONCLUZII

Domnul Profesor Ioan Drăgan este inițiatorul studiilor despre violența televizuală în România. Utilizând grile de analiza și indicatori ai violenței utilizați pe scară largă atât în Europa, cât mai ales în Statele Unite, Ioan Drăgan a realizat o cercetare remarcabilă pentru sociologia românească și în special pentru domeniul comunicării de masă, în care a fost un expert.

Ar fi interesant de realizat o cercetare care să coreleze violența televizuală între cei doi ani de studii și violența din societate în perioada analizată. Cât de mare este influența violenței televizuale în aceste situații? Aceasta este momentan o întrebare deschisă.

BIBLIOGRAFIE

1. *Evaluarea reprezentării violenței în programele televizuale*, coordonatori: prof. dr. Ioan Drăgan, conf. univ. dr. Poliana Ștefănescu; doctoranzi- cercetători: Alexandra Povară, Livia Ștefănescu, Ileana Todoran, Dan Dragomirescu, Oana Bălescu, Anca Velicu. Proiect realizat în baza Contractului 11 248 cu Consiliul Național al Audiovizualului, raport disponibil pe website-ul: <https://www.cna.ro/Evaluarea-reprezentarii-violentei.html> (ultima accesare în data de 26.06.2025).
2. *Măsurarea gradului de violență prezent în programele audiovizualului românesc – raport*. Autori: Coordonatori: prof. dr. Ioan Drăgan, director al CSMNTC, prof. dr. Poliana Ștefănescu, Doctoranzi-cercetători: Alexandra Povară, Anca Velicu, Elena Stoian, raport disponibil pe website-ul CNA: <https://www.cna.ro/article1638,1638.html> (ultima accesare 27.06.2025).
3. Gerbner, G. (1998). *Cultivation Analysis: An Overview, Mass Communication and Society*. I(3/4), p. 175–194, online la adresa: www.cultivationanalysisrtvf173.pbworks.com.